

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ОДЕСЬКА ЮРИДИЧНА АКАДЕМІЯ»**

КАФЕДРА МІЖНАРОДНОГО ТА ЄВРОПЕЙСЬКОГО ПРАВА

МІЖНАРОДНИЙ КРУГЛИЙ СТІЛ

**«ВСТУП УКРАЇНИ, РЕСПУБЛІКИ МОЛДОВА ТА ГРУЗІЇ ДО
ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ:
СУЧАСНІ ВИКЛИКИ»**

**Збірник матеріалів Міжнародного круглого столу
(м. Одеса, 5 березня 2024)**

2024

УДК 341.174 (477+478+479.22)(049.2)

Друкується за наказом виконуючого обов'язки ректора Національного університету «Одеська юридична академія» М. Р. Аракеляна (наказ № 503-44 від 04 березня 2024 року).

Відповідальний редактор – президент Національного університету «Одеська юридична академія», академік НАПрН України, академік НАПН України, доктор юридичних наук, професор, Заслужений юрист України **Ківалов С. В.**

Заступник відповідального редактора – проректор з наукової роботи Національного університету «Одеська юридична академія», доктор юридичних наук, професор, Заслужений юрист України **Аракелян М.Р.**

Укладачі:

Бехруз Хашматулла Набієвич – завідувач кафедри міжнародного та європейського права НУ «ОЮА», доктор юридичних наук, професор.

Фасій Богдан Володимирович – декан факультету судового та міжнародного права НУ «ОЮА», кандидат юридичних наук, доцент.

Дронов Владислав Юрійович – доцент кафедри міжнародного та європейського права НУ «ОЮА», кандидат юридичних наук.

Гриб Анна Миколаївна – доцентка кафедри міжнародного та європейського права НУ «ОЮА», кандидатка юридичних наук.

Жакун Маргарита Юріївна – аспірантка кафедри міжнародного та європейського права НУ «ОЮА».

Матеріали видано в авторській редакції. Повну відповідальність за достовірність та якість поданого матеріалу несуть учасники конференції.

Адреса редколегії:

Національний університет «Одеська юридична академія», кафедра міжнародного та європейського права, місто Одеса, 65009, Фонтанська дорога, 23.

Тел. +38 (048) 719 86 85

Вступ України, Республіки Молдова та Грузії до Європейського Союзу: сучасні виклики. *Міжнародний круглий стіл. 05 березня 2024 року, м. Одеса: збірник матеріалів конференції. Одеса. 2023. 130 с.*

© НУ «Одеська юридична академія»

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА	6
Бехруз Хашматулла	
Україна та Європейський Союз: основні етапи на шляху до вступу	8
Аракелян Мінас	
Правоохоронна діяльність в євроінтеграційних процесах України	12
Чорний Іон	
Шлях республіки Молдова до ЄС: історія, перепони, сучасний стан та перспективи	15
Берекашвілі Торніке	
Європейська інтеграція Грузії: виклики, досягнення та перспективи	19
Пилипенко Володимир	
До питання ратифікації Україною Римського Статуту міжнародного кримінального суду як важливої передумови вступу до Європейського Союзу	23
Харитонов Євген, Харитонova Олена	
Проблеми оновлення цивільного законодавства України та Республіки Молдова на шляху до ЄС: мета – спільна, завдання – різні	27
Сурілова Олена	
Україна, Молдова, Грузія на шляху до ЄС: передумови та перспективи	32
Туляков Вячеслав	
Жертви кримінальних правопорушень у європейському правовому полі	36
Voitovych Pavlo	
State policy in the sphere of informational rights protection on the way to european integration	41
Kuzmin Eduard	
EU enlargement and the association trio: mapping the boundaries of security metamorphosis	44
Авдєєва Галина	
Проблеми гармонізації законодавства України у галузі судової експертизи до права ЄС	47
Мануїлова Катерина	
Вступ України в Європейський Союз на тлі російської агресії	51
Дронов Владислав, Федорова Тетяна	
Право на доступ до інформації за законодавством Республіки Молдова та стандарти Європейського Союзу	54
Канєнберг-Сандул Оксана	
Перспективні можливості кандидатства України у члени Європейського Союзу	56

ХАРИТОНОВ ЄВГЕН

*Національний університет «Одеська юридична академія»,
завідувач кафедри цивільного права, доктор юридичних наук, професор,
член-кореспондент НАПрН України*

ХАРИТОНОВА ОЛЕНА

*Національний університет «Одеська юридична академія»,
завідувач кафедри інтелектуальної власності та патентної юстиції, доктор
юридичних наук, професор, член-кореспондент НАПрН України*

ПРОБЛЕМИ ОНОВЛЕННЯ ЦИВІЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ ТА РЕСПУБЛІКИ МОЛДОВА НА ШЛЯХУ ДО ЄС: МЕТА – СПІЛЬНА, ЗАВДАННЯ – РІЗНІ

Оскільки круглий стіл проводиться з метою обговорення перспектив вступу України, Республіки Молдова та Грузії до Європейського Союзу, актуальних проблем гармонізації законодавства держав до права ЄС тощо, логічним було б розглядати згадані проблеми стосовно усіх трьох згаданих держав. Тим більше, що саме вони, на думку фахівців, мали бути в центрі уваги ЄС при розробці проекту «Східне партнерство», як найбільш перспективні з шести країн, згаданих у цьому Проєкті.

Як зазначав у 2019 році старший науковий дослідник Центру європейських політичних досліджень (CEPS) Майкл Емерсон, у статті, підготовленій в рамках проєкту «Розуміння Угод про асоціацію між ЄС та Україною, Молдовою і Грузією», «високий представник ЄС Жозеф Боррель і комісар з питань сусідства Олівер Варгеї, обдумуючи свої рішення в зовнішній політиці, в першу чергу мають замислитись, що робити з Грузією, Україною та Молдовою. Ці три країни надали спільні пропозиції, головний меседж - процес інтеграції у форматі УА/ПВЗВТ може і має бути посилений, чому сприяла б певна «тристоронізація» відносин з ЄС - структурний процес колективного обговорення всіх питань, що становлять спільний інтерес. Загальна ідея полягає в тому, що слід запустити процес зустрічей ЄС та тріо країн УА на міністерському та експертному рівнях, що охоплюватимуть питання ПВЗВТ та різні тематичні сфери. Один формат зустрічей може включати лише інституції ЄС, інший - усі або ж найбільш зацікавлені держави-члени ЄС.

При цьому «тріо країн» висунуло чимало відповідних пропозицій, з яких щонайменше 50, розглядалися як такі, що є цілком слушними і можуть слугувати поступовими практичними кроками з модернізації укладених угод (більш повна

інтеграція в енергетичний союз, єдиний цифровий ринок, транспортну політику та інфраструктурні зв'язки, єдину європейську мережу розрахунків, ініціативи у сфері правосуддя, нові зміни в кібербезпеці тощо). Ці можливості, вважає Майкл Емерсон, сприяли б новому важливому політичному поштовху, якого прагне «тріо країн» [1].

Після повномасштабного вторгнення Росії в Україну всі три східноєвропейські держави, асоційовані з ЄС, - Україна, Молдова та Грузія - подали заявки на вступ до Євросоюзу. У відповідь Європейська комісія опублікувала «Думки», встановивши конкретні умови, які мають бути виконані для просування цих заявок на шляху до членства в ЄС. Щодо України та Молдови ЄК рекомендувала надати двом країнам статус кандидатів «з розумінням» того, що перелічені умови будуть виконані. Висновок щодо Грузії рекомендував «надати їй статус кандидата лише після того, як будуть виконані відповідні умови». Ці рекомендації ЄК були підтверджені Європейською радою на саміті 23-24 червня.

Загалом рекомендації у всіх трьох кейсах стосуються фундаментальних політичних аспектів процесу вступу, зі спільним акцентом на забезпеченні верховенства права. Серед трійки країн Україна мала найменшу кількість вимог до виконання - 7, Молдова - на дві більше (9), Грузія - найбільше (12). Зокрема, лише Грузії поставили вимоги, пов'язані з проблемами у функціонуванні демократичних інститутів у державі. На відміну від Грузії, останні парламентські та президентські вибори в Україні та Молдові були загалом оцінені як вільні та чесні, а тому від двох країн-сусідів не вимагалось жодних конкретних кроків у цій сфері, тоді як перед Грузією постали серйозні невирішені політичні виклики.

Вимоги виконання умов були зосереджені на питаннях верховенства права, боротьби з корупцією та деолігархізації. Таке рішення обмежити умови переважно питаннями фундаментальних політичних засад, виключаючи економічні теми, відповідає практиці ЄС, згідно якій політичні пріоритети є передумовою першого кроку в процесі набуття членства. За шість місяців, що минули з моменту публікації рекомендацій, країни продемонстрували помітний прогрес, хоча жодна не виконала рекомендації повністю.

Щодо України та Молдови робота політичних інститутів була оцінена як достатньо якісна, що дозволило ЄК відмовитися від необхідності висунення додаткових умов. В обох випадках першочергове занепокоєння викликає верховенство права, де прогрес триває, але потребує консолідації. Хоча Грузія досягла позитивних результатів у низці питань, переважно на рівні ухвалення нових законів або внесення змін до існуючого законодавства, у тих сферах, які потребують сильної політичної волі, суттєвий прогрес відсутній.

Неспроможність вирішити ключові політичні питання, пов'язані з деолігархізацією, також перешкоджає вжиттю адекватних заходів в інших сферах політики та верховенства права. Таким чином у випадку Грузії у «думці» ЄК зазначено, що виконання умов призведе до надання їй статусу кандидата, що є на один крок позаду від двох інших» [2].

Зазначене вище, як на нашу думку, дає підстави для виведення наразі Грузії за межі «тріо» країн, про яке йшлося раніше, і натомість вести мову про завдання, що постають перед «дуетом» країн Україна-Молдова.

У галузі юридичній інтеграція в Європейське співтовариство вимагає «гармонізації права», тобто відповідності засад і норм національного права сучасним тенденціям розвитку ЄС. У зв'язку із цим, змінивши політичні й економічні орієнтири, необхідно також переглянути й правові концепти та інститути з погляду їхньої відповідності європейським концептам. Розглядаючи під таким кутом зору проблеми оновлення законодавства України та Республіки Молдова з метою гармонізації його з правом ЄС, передусім, необхідно враховувати їх належність до різних правових традицій Західної та Східної, зауваживши при цьому, що концепт приватного права ґрунтується на цінностях Західної Європейської цивілізації.

Хоча відносно недавно - трохи більше тридцяти років тому - обидві держави входили, як «союзні республіки», до складу сср і формували законодавство на тій самій ідеологічній основі, за тими самими зразками, але до того їхнє цивільне право формувалося під впливом різних традицій - Західної та Східної. Врахування цього має значення, оскільки основою регулювання цивільних відносин в ЄС є західна традиція приватного права.

Що стосується правової системи України, то загальна тенденція законопроектних робіт в галузі цивільного права на українських територіях у Х-ХІХ ст., свідчить про вплив римського права і пізніших західноєвропейських систем права на регулювання речових і зобов'язальних відносин та про вплив візантійського права в сфері спадкування та сімейних відносин. Однак західний вектор розвитку української традиції права у середині ХІХ ст. зазнав брутального втручання: на українських землях, що входили до російської імперії, була скасована дія Статутів Великого Князівства Литовського. Метою була русифікації українського населення (судочинство російською мовою) й поширення дії російського законодавства на українські землі. Хоча у Х том Зводу законів Російської імперії були включені норми Зводу місцевих законів західних губерній, але вони застосовувалися лише в Полтавській і Чернігівській губерніях. (Це не стосується українських територій, які перебували у складі Австро-Угорщини, Польщі та ін., де було чинним законодавство, сформоване на засадах західної традиції права).

У Молдові формування традиції приватного права було більш послідовним, аніж в Україні. Значною мірою це пояснюється більш ранньою й більш послідовною цивілізаційною самоідентифікацією, чому сприяли активні економічні й культурні зв'язки гето-дакійської держави з античним світом, а пізніше багатогранний історичний процес «романізації», у ході якого римська цивілізація проникала в усі сфери життя провінції. У процесі романізації римські юридичні норми наклали глибокий відбиток на ментальності і поведінці місцевих жителів [3, с. 17, 22-26], створивши суб'єктивні передумови формування традиції права західного типу з тяжінням до романського підвиду останньої.

Турецька окупація практично не вплинула на розвиток молдавського законодавства. Після приєднання Бессарабії до Росії в ній продовжували діяти місцеві закони, перекладені на російську мову. Законодавство російської імперії діяло в Бессарабії як додаткове джерело, і застосовувалося за недостатності місцевих законів. Утім поступово воно майже повністю замінило бессарабське право. Після приєднання Бессарабії до СРСР і створення МРСР тут діяло законодавство УРСР. В результаті другої кодифікації радянського цивільного законодавства 8 грудня 1961 р. були прийняті Основи цивільного законодавства, котрі стали обов'язковим взірцем для цивільних кодексів радянських республік, у тому числі, ЦК УРСР і ЦК МРСР [4, с. 12]. Після розпаду СРСР в Україні й у Республіці Молдова, цивільні відносини регулювалися законодавчими актами колишнього СРСР, а також значною кількістю актів УРСР і МССР, котрі зберігали чинність в частині, яка не суперечила новому законодавству.

У ході дискусії щодо вибору зразків для проєктів ЦК нова концепція цивільного права України формувалася на основі європейських уявлень про приватне право [5, с. 13-68]. При цьому зазначалося, що ці уявлення значною мірою засновані на рецепції римського приватного права, яке є першоджерелом більшості західних кодифікацій [6, с. 50-60], з корекцією відповідно до національних уявлень про феномен права, цивільне право і його окремі інститути [7].

Так само законодавці Республіки Молдова орієнтувалися на західноєвропейські зразки, до того ж маючи для цього сильний позитивний чинник: правоментальність, сформовану на західних правових концептах.

Але якщо концепція ЦК України значною мірою відображає вплив BGB (з елементами синтезу західної й східної європейської традицій права), то у Республіці Молдова концепція цивільного права формувалася, як зазначалося, під помітним впливом романських юридичних концептів, що є більш «приватно-правовими» за своїм генезисом та сутністю. Цим пояснюються деякі особливості ЦК Республіки Молдова, прийнятого 24 червня 2002 р., а також та обставина, що

на відміну від України Республіка Молдова уникла прийняття Господарського кодексу з його публічно-правовою спрямованістю (попри дискусії навколо цього питання [8]).

Підсумовуючи викладене, можна зробити висновок, що коли завданням Республіки Молдова є модернізація юридичних норм та інституцій відповідно до концептів права ЄС, то Україна, крім того, має додаткове завдання - адаптацію правосвідомості відповідно до європейського концепту приватного права.

Література

1. Виграшний хід ЄС: як має змінитися політика щодо Східного партнерства. 16 грудня 2019. Майкл Емерсон, Центр європейських політичних досліджень (CEPS). Режим доступу: <https://www.eurointegration.com.ua/experts/2019/12/16/7104071/>
2. Чи вдалося Україні, Молдові та Грузії наблизитися до переговорів про вступ до ЄС? 14 лютого 2023, Майкл Емерсон, Вероніка Мовчан, Деніс Ченуша, Артем Ремізов, Тінатін Ахвледіані. Режим доступу: Чи вдалося Україні, Молдові та Грузії наблизитися до переговорів про вступ до ЄС? | Європейська правда (eurointegration.com.ua)
3. История румын с древнейших времен до наших дней / Д. Драгнев, Е. Драгнев, В. Мискевка, И. Варта, И. Шишкану./ пер. с рум. Кишинэу: CIVITAS, 2001.
4. Комментарий к Гражданскому кодексу Молдавской ССР / под ред. В. И. Давидова, А. Л. Маковского. Кишинев, 1971.
5. Кодифікація приватного (цивільного) права України / За ред. проф. А. Довгерта. К.: Український центр правничих студій, 2000. С.13-68.
6. Харитонов, О.І. Порівняльне право Європи: Основи порівняльного правознавства. Європейські традиції / О. І. Харитонов, Є. О. Харитонов. 2-ге вид., доп. Х.: Одісей, 2006. 592 с.
7. Підопригора, О. Римське право і майбутнє правової системи України / О. Підопригора, Є. Харитонов. Вісн. Акад. прав. наук України. 1999. № 1. С. 95–103.
8. О возможности и необходимости Предпринимательского кодекса для Республики Молдова. Режим доступу: <http://www.md.spinform.ru/md-predprinimatelsky-kodeks.html>